

Nr ISSN 2082-7431
Polska Podziemna
Okręg Łódź ZWZ-AK.

Załączki konspiracji łódzkiej zawiązały się już 5 września 1939 r. Wówczas to mjr Kazimierz Kowalski "Wyrwa", pełnomocnik Dowództwa Okręgu Korpusu IV Łódź do spraw dywersji pozafrontowej, skupił wokół siebie grupę ludzi zdecydowanych walczyć w podziemiu.

W grupie tej znaleźli się m. in.: kpt. Bolesław Balcerzak ze Związku Strzeleckiego, Janina Żyżniewska z Polskiego Czerwonego Krzyża, por. Fabian Urbaniak z Federacji Obrońców Ojczyzny, hcm. Mieczysław Łętowski ze Związku Harcerstwa Polskiego, oraz Aleksy Rzewski były Prezydent Łodzi, członek PPS, który reprezentował organizacje polityczne i robotnicze.

Po wycofaniu się z Łodzi DOK IV wraz z podległymi mu jednostkami Wojska Polskiego, władzę administracyjną w mieście objął Komitet Obywatelski. Formalnie, na jego czele stał sufragan łódzki, ks. bp. Kazimierz Tomczak, faktyczne kierownictwo sprawował jednak prof. Zygmunt Lorenz - późniejszy działacz Okręgowej Delegatury Rządu Łódź. Wkrótce po wkroczeniu wojsk niemieckich, samorzutnie zaczęły powstawać organizacje konspiracyjne. Jedną z takich organizacji była Polska Organizacja Wojskowa, zwana także Polską Organizacją Wolnościową, dowodzona przez kpt. Antoniego Kalinowskiego "Kalinę". **Do podziemia zeszyły także organizacje działające legalnie przed wojną czyli: Przysposobienie Wojskowe, Przysposobienie Wojskowe Kobiet czy też Związek Strzelecki (d-ca por. Borys Fiedotiew ps. „Jastrząb”).**

Ogólnie rzecz biorąc, w latach 1939 - 1941, teren województwa łódzkiego objęło swoją działalnością kilkadziesiąt organizacji o mniejszym lub większym zasięgu organizacyjnym. Oprócz wymienionych wyżej były to:

- powstałe w 1939 r.: Legion Wyzwolenia, "Obrona Narodu", Polska Organizacja Bojowa (d-ca Henryk Bartoszewicz ps. „Janota”), Legion Wolności, "Głos Polski", Powstańcza Organizacja "Wolność", Kadra Bojowa Wojska Polskiego (d-ca por. Bolesław Matula), Samodzielny Batalion Piechoty (d-ca kpt. Zygmunt Janke ps. „Walter”), Oddział Wydzielony Wojska Polskiego (d-ca mjr Henryk Dobrzański ps. „Hubal”);
- założone w 1940 r.: Tajna Powstańcza Organizacja Wojskowa, "Nowa Wolność", "Młoda Wieś", "Na Straży", Tajna Polska Organizacja Wojskowa, Polska Organizacja Walki Niepodległościowej;
- powstałe w 1941 r.: Obóz Walki Zbrojnej, Komitet Obrony Miasta Łódź, Ogólnołódzki Komitet Sabotażowy, Front Walki za Naszą i Waszą Wolność (Łódź, Pabianice, Włocławek), "Promieniści", "Orlęta". Kilka grup lokalnych powstało jeszcze w latach 1942 - 1943 np.: Legion Ludowy w Pabianicach czy Legiony w Łodzi.

30 września 1939 r., zawiązująca się konspiracja łódzka wydelegowała do Warszawy *Janinę Żyżniewską, polecając jej nawiązać łączność z Dowództwem Głównym Służby Zwycięstwu Polski.*

W wyniku przeprowadzonych rozmów do Łodzi przybył ppłk dypl. Stanisław Sosabowski "Węglarz", który przekazał rozkaz gen. Tokarzewskiego o utworzeniu Komendy Okręgu SZP. Miano tego dokonać na bazie zawiązującego się już, miejscowego kierownictwa konspiracyjnego.

W okresie od 1 do 10 października Niemcy rozpoczęli masowe aresztowania, zdając sobie oczywiście sprawę z powstawania polskiego ruchu podziemnego w mieście. W ich wyniku, w ręce policji bezpieczeństwa wpadli m. in.: mjr Kazimierz Kowalski oraz Aleksy Rzewski, co doprowadziło do dezorganizacji prac nad tworzeniem struktur podziemnych.

Sytuację opanował w dużej mierze ppłk Edward Pfeifer "Edward", który przybył do Łodzi w pierwszej dekadzie października.

Jeszcze w tym samym miesiącu, a ściślej mówiąc w jego drugiej dekadzie ppłk "Edward" zdał dowództwo nad Okręgiem, przybyłemu do miasta z ramienia Dowództwa Głównego SZP ppłk Leopoldowi Okulickiemu

"Janowi".

Okres działalności ppłk Okulickiego w Łodzi, jako pionierski uważany jest za jeden z najniebezpieczniejszych i najtrudniejszych. Dla pełnego obrazu trzeba dodać, że Okręg Łódź działał od samego początku w specyficznych warunkach.

Jesienią 1939 r., Niemcy utworzyli tzw. Kraj Warty - "Warthegau", który na mocy dekretu Hitlera z 8 października 1939 r., został 25 października przyłączony bezpośrednio do Rzeszy. W skład "Warthegau" weszła ziemia łódzka z powiatami: wieluńskim, łaskim, sieradzkim, łódzkim, łęczyckim, oraz częściami powiatów: radomszczańskie, piotrkowskiego i brzezińskiego. Pozostałe tereny województwa łódzkiego weszły w skład Generalnej Guberni, co spowodowało, że przez teren Okręgu przebiegała granica oddzielająca dwa, jakże odmienne twory administracyjne okupanta.

Poza wymienionymi wyżej środowiskami tworzącymi łódzką konspirację, duży udział w jej powstaniu mieli również oficerowie 25 Pułku Piechoty Ziemi Piotrkowskiej na czele ze swoim dowódcą płk dypl. Adamem Świtalskim oraz 28 Pułku Strzelców Kaniowskich. Oficerowie ci już na przełomie września i października 1939 r. zaczęli tworzyć własne struktury organizacyjne na terenie Piotrkowa Trybunalskiego i w południowej części województwa łódzkiego.

Płk Świtalski w pełną powagę podszedł do nominacji ppłk Okulickiego i przekazał mu swoich żołnierzy, a sam zgłosił się do Dowództwa Głównego SZP w Warszawie po rozkazy. Wśród oficerów 25 pp zarekomendowanych komendantowi powstającego Okręgu, znaleźli się: mjr Stanisław Juszcakiewicz "Robert", kpt. Władysław Juszkiewicz "Robert", por. Siegmüller-Młynarski "Benek", por. Franciszek Moczowski "Gruchacz", kpt. Mieczysław Woronowicz "Farbiarz" oraz kpt. Bogdan Górski "Fela".

Efekty działalności ppłk Okulickiego w terenie nie kazały na siebie długo czekać. Dość szybko SZP nawiązała kontakty z Polską Organizacją Wojskową, kierowaną przez kpt. Antoniego Kalinowskiego, która później stała się załącznikiem okręgowego Związku Odwetu. Za pośrednictwem POW w skład sił Okręgu weszła również Kadra Bojowa Wojska Polskiego, dowodzona przez por. Bolesława Matulę. Składała się ona z kilku grup, a kadrą jednej z nich byli studenci Wolnej Wszechnicy Polskiej.

Inną grupą wcieloną do SZP byli członkowie przedwojennego Związku Strzeleckiego, którą dowodził Borys Fiedotiew "Jastrzębiec", a który po przejściu do Okręgu otrzymał nominację na komendanta Miasta Łódź.

Jesienią 1939 r., kpt. dypl. Zygmunt Jahnke "Gertruda" utworzył w Pabianicach kadrę batalionu POW, którą przekazał ppłk "Janowi". Załączki batalionu wcielono do powstającego w tym czasie Inspektoratu Sieradzko-Wieluńskiego, a kpt. "Gertruda" otrzymał nominację na szefa Oddziału II, montowanej w tym czasie Komendy Okręgu.

Poza wymienionymi wyżej organizacjami, w skład Okręgu udało się włączyć kilkanaście mniejszych, dotychczas samodzielnych grup konspiracyjnych, w tym zespoły kolejarские.

W okresie dowodzenia ppłk Okulickiego przekazywanie poleceń oraz informacji ogólnych w teren odbywało się tylko w składzie ścisłego sztabu ze względu na konieczność zachowania podstawowych zasad konspiracji.

Regułą też stały się odprawy indywidualne dla inspektorów przyjeżdżających do Łodzi lub wizyty komendanta Okręgu lub jego szefa sztabu w terenie.

W styczniu 1940 r., nastąpiła kolejna fala aresztowań. W jej wyniku Okręg poniósł duże straty. Wskutek donosu aresztowano m. in. komendanta Miasta Łódź por. Borysa Fiedotiewa "Jastrzębca", a także poruczników Fijałkowskiego i Orłowskiego ze sztabu Okręgu.

Wczesną wiosną ppłk Okulicki nawiązał kontakt z kierownictwem Polskiej Organizacji Bojowej. W wyniku porozumienia ustalono, że POB wejdzie w skład Inspektoratu Łódź, a jeden z jej przywódców - Henryk Bartoszewicz "Janota" - obejmie BIP Komendy Okręgu.

W kwietniu Komenda Główna ZWZ skierowała do Łodzi ppłk dypl. Stefana Górnisiewicza "Rolę" na stanowisko szefa sztabu Okręgu. W tym samym mniej więcej czasie w skład Okręgu Łódź weszło kilku oficerów z Oddziału Wydzielonego WP mjr Dobrzańskiego "Hubala". W grupie tej był kpt. Józef Grabiński "Pomian", który objął funkcję komendanta Miasta Łodzi. Do Komendy Okręgu, na stanowisko szefa Oddziału I wszedł również rtm. Stefan Grabowski "Amelia".

Ożywiona działalność "Jana" zwróciła uwagę niemieckiej policji bezpieczeństwa, co z kolei uruchomiło kolejną falę aresztowań. W czerwcu 1940 r., aresztowano m. in. Henryka Bartoszewicza "Janotę", który nie zdążył zorganizować pracy BIP. Szczęśliwie udało się uniknąć aresztowania szefowi sztabu Okręgu ppłk Stefanowi Górniewiczowi "Roli", który został jednak zdekonspirowany i po kilku tygodniach był zmuszony opuścić Łódź.

Podobnie rzecz miała się z Komendantem Okręgu ppłk Okulickim, który w uznaniu za zasługi położone w tworzeniu Okręgu otrzymał awans na pułkownika. We wrześniu 1940 r., także on, zdekonspirowany i zagrożony aresztowaniem, został odwołany do Warszawy.....